

УДК 347.51

Ю. Ю. Забуга

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем цивільного права, якою виступає притягнення до цивільно-правової відповідальності медичних працівників у випадках, коли вони зобов'язані відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану пацієнтам невиконанням або неналежним виконанням своїх професійних обов'язків. У роботі проаналізовані види цивільно-правової відповідальності та стисло охарактеризовані особливості притягнення до них медичних працівників.

Доведено, що на практиці пацієнту майже неможливо притягнути медичного працівника до цивільно-правової відповідальності в межах цивільного судочинства. Так, із 17 справ, опублікованих у ЄДРСР в період із 01 січня 2021 по 25 грудня 2022 рр., в яких йшлося про притягнення лікарів або інших медпрацівників до цивільно-правової відповідальності, лише в 1-ній суд повністю задовольнив позовні вимоги позивача, ще в 2-х – частково, тоді як в решті 15 справах суд відмовив позивачу у задоволенні позовних вимог у повному обсязі. Аналіз цих судових рішень дозволив виявити підстави настання договірної цивільно-правової відповідальності для медичного закладу або лікаря, а також випадки, за яких суд задовольняє позовні вимоги позивача або відмовляв у цьому. Також були розглянуті випадки притягнення медичного працівника до деліктної відповідальності та виявлені причини того, що на практиці позивачам доволі важко довести склад делікту в поведінці медичного працівника.

Обґрунтовано, що для належного захисту прав пацієнта на практиці в порядку цивільного судочинства доцільним видається: а) доповнити чинний ЦК України положеннями, які б регулювали договір надання медичних послуг; б) створити в системі державних органів окремий орган, який має підпорядковуватися Міністерству юстиції України, який би проводив контроль якості наданої медичної допомоги у випадках заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта.

Ключові слова: право на охорону здоров'я, цивільно-правова відповідальність, медичні працівники, права пацієнтів, договірна відповідальність медичних працівників, деліктна відповідальність медичних працівників.

DOI 10.34079/2226-3047-2022-12-23-24-123-134

Постановка проблеми та її актуальність. У сучасному світі право на охорону здоров'я справедливо посідає важливе місце серед прав і свобод людини і громадянина. Воно закріплено у ст. 49 Конституції України, ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я, ст. 283 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та в низці ін. як національних, так і міжнародних нормативно-правових актах. Від того наскільки державні та інші організації забезпечують безперешкодну та ефективну реалізацію цього права залежить здоров'я усієї нації, збільшення тривалості життя її окремих представників, а отже визначається існування самої держави, а також її належність до соціальних та правових держав.

З 2018 р. в Україні триває медична реформа, кінцевою метою якої є побудова «пацієнт-центричної» системи охорони здоров'я, що дозволило б всім громадянам отримати рівний доступ до якісних медичних послуг та ліків. Проте право на охорону

здоров'я визначається не лише доступністю до якісних медичних послуг та ліків, а й низкою інших чинників. Доволі показовим є те, наскільки ефективно здійснюється захист порушеного права на охорону здоров'я. Особливо це стосується випадків ненадання або надання лікарями та іншими медичними працівниками неякісних медичних послуг, внаслідок чого у них виникає обов'язок відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану пацієнтам. Відповідно до ч. 1 ст. 6 Основи законодавства України про охорону здоров'я, кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає, в тому числі, і право на відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що за неналежне виконання професійних обов'язків лікарі, а також інші медичні працівники несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність. Проблеми цивільно-правової відповідальності даної категорії осіб розглядалися на рівні численних дисертаційних досліджень. Присвячені їм і праці С. Б. Булеци, В. О. Голошівець, Р. А. Майданика, Л. Я. Свистуна, І. Я. Сенюти, С. Г. Стеценка, В. Ю. Стеценка та низки інших учених. Доволі дискусійними на сьогодні залишаються питання про правову природу відносин, які виникають між медичним закладом та пацієнтом, про відмежування договірної та позадоговірної (деліктної) цивільно-правової відповідальності медичних працівників тощо. Теоретичний характер цих питань водночас зумовлює доцільність акцентувати увагу на більш практичній проблемі, яка полягає в тому, що медичних працівників, як засвідчив результат аналізу судової практики і про що буде сказано нижче, доволі важко притягнути до цивільно-правової відповідальності в межах цивільного судочинства.

Метою статті є висвітлення проблем притягнення до цивільно-правової відповідальності медичних працівників та відшкодування пацієнтам матеріальної та моральної шкоди, заподіяної невиконанням або неналежним виконанням своїх професійних обов'язків. Задля її досягнення були вивчені судові рішення у справах позовного провадження в межах цивільного судочинства, відповідачем в яких виступав медичний заклад або медичний працівник, опубліковані в Єдиному державному реєстрі судових рішень (далі – ЄДРСР) у період із 01 січня 2021 по 25 грудня 2022 рр.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень, передбачених у Листі Міністерства юстиції України від 20.06.2011 р. «Відповідальність медичних працівників», цивільно-правова відповідальність у сфері медичної діяльності – це вид юридичної відповідальності, який виникає внаслідок порушення майнових або особистих немайнових благ громадян у сфері охорони здоров'я, якими виступають життя і здоров'я пацієнтів, і який полягає переважно в необхідності відшкодування шкоди (Міністерство юстиції України, 2011). Важко не погодитися із І. Я. Сенютою в тому, що «цивільно-правовою відповідальністю у сфері надання медичної допомоги є застосування до порушника або до особи, яка за законом несе відповідальність за його дії чи бездіяльність, заходів примусу, які визначені законом або договором і полягають у покладанні на нього додаткових обов'язків цивільно-правового характеру за вчинення ним протиправних дій або бездіяльності під час надання медичної допомоги» (Сенюта, 2018, с. 12). Суб'єктами цивільно-правової відповідальності (відповідачами у справах цивільного провадження у таких категоріях справ) є: 1) відповідно до ч. 1 ст. 1172 ЦК – медичні установи (комунальні некомерційні підприємства, а також приватні медичні заклади, наприклад ТОВ або навіть фізичні особи-підприємці за умови, що вони використовують працю найманих працівників), які відповідають за шкоду, завдану лікарями та іншими їхніми медичними працівниками під час виконання ними своїх трудових обов'язків; 2) особисто лікар, який не надавав або неякісно надавав медичну допомогу пацієнту за умови, що він зареєстрований як суб'єкт підприємницької

діяльності та отримав ліцензію на медичну практику. Доволі часто в таких категоріях судових справ присутня третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмету спору – це власне сам лікар або ін. медичний працівник, який порушив договірні зобов'язання під час надання медичних послуг та/або дія (бездіяльність) якого спричинила шкоду здоров'ю пацієнту.

Виділяють договірну цивільно-правову відповідальність медичного працівника і позадоговірну (делікту) відповідальність. Критерієм наведеного поділу цивільно-правової відповідальності на види виступає наявність/відсутність заподіяної шкоди здоров'ю пацієнту в результаті ненадання чи неналежного надання лікарем або ін. медичним працівником медичної послуги. У разі настання договірної відповідальності застосовуються положення Глави 63 «Послуги. Загальні положення» книги п'ятої ЦК України, а також норми Закону України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ. Договірна відповідальність має місце у разі порушення договірного зобов'язання у процесі надання медичних послуг. Підставою ж для виникнення деліктної відповідальності медичних працівників є їх протиправна поведінка (цивільно-правовий делікт), яка при цьому порушує право на медичну допомогу та спричиняє пацієнту шкоду у виді каліцтва або іншої шкоди здоров'ю. Загальними умовами настання деліктної цивільно-правової відповідальності є: 1) шкода; 2) протиправність поведінки завдавача шкоди; 3) наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою правопорушника та її результатом - шкодою; 4) вина завдавача шкоди. При цьому в літературі справедливо зазначається, що такою протиправною поведінкою виступають дії (або бездіяльність) медичного працівника, які: а) не відповідають законодавству у сфері охорони здоров'я, зокрема стандартам у сфері охорони здоров'я та нормативним локальним актам; б) не відповідають сучасним науково-обґрунтованим вимогам, які стосуються процесу надання медичної допомоги при певному захворюванні (Сенюта, 2018, с.14). У випадку притягнення до деліктної відповідальності діє презумпція вини, тобто відсутність вини у завданні шкоди повинен доводити сам завдавач шкоди. Якщо під час розгляду справи зазначена презумпція не спростована, то вона є юридичною підставою для висновку про наявність вини заподіювача шкоди (Верховний Суд, 2014.). Позивач, у свою чергу, зобов'язаний довести протиправність поведінки відповідача, розмір заподіяної шкоди, а також причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та заподіяною шкодою.

Аналіз судової практики засвідчив, що в ЄДРСР із 209 справ позовного провадження в межах цивільного судочинства, опублікованих у період із 01 січня 2021 по 25 грудня 2022 рр., які були пов'язані із застосуванням положень Закону України «Про захист прав споживачів» (з них – 175 рішень судів I інстанції, решта – 36 постанов, ухвалених апеляційними судами або Верховним Судом), лише 17 справ стосувалися відповідальності лікарів, що становить біля 9,7 % від загальної кількості рішень, ухвалених судами I інстанції у справах цієї категорії. При цьому у 3 судових справах (що становить 17,6 % від цих 17 справ) йшлося про розірвання договору про лікування або визнання його положень недійсними, в 1 справі (5,9 %) – про визнання дій лікаря протиправними, в 5 справах (29,4 %) – про притягнення лікарів до договірної відповідальності, в решті 8 справах (47 %) – про притягнення як до договірної, так і деліктної відповідальності через те, що позивачі стверджували, що внаслідок ненадання або неякісного надання медичної послуги було завдано шкоду їх здоров'ю¹. До того ж, було проаналізовано 17 справ позовного провадження у спорах про недоговірні

¹За ст. 1196 ЦК у разі заподіяння шкоди життю або здоров'ю пацієнта під час виконання договірних зобов'язань вона підлягає відшкодуванню на підставах, передбачених нормами про деліктну відповідальність.

зобов'язання про відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт та послуг, опублікованих в ЄДРСР за той саме період та встановлено, що в лише в 4 із них йшлося про притягнення лікарів до деліктної відповідальності (що становить 23,6 % від загальної кількості таких справ). Відповідно, загальна кількість судових справ, в яких розглядалося про притягнення лікарів до цивільно-правової відповідальності становить 17 справ. Їх незначна кількість аж ніяк не свідчить про те, що в Україні медичні працівники завжди належним чином виконують свої професійні обов'язки, адже, по-перше, спричинення каліцтва або іншої шкоди здоров'ю, в залежності від ступеня її тяжкості, може виступати підставою для відкриття кримінального провадження для вирішення питання про притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності. Це не виключає право пацієнта пред'явити цивільний позов на підставі положень ст. 128 чинного КПК України, в межах кримінального провадження. Зауважу, що такі ситуації не розглядалися в межах даного дослідження. По-друге, законодавство передбачає можливість вирішення питання щодо відшкодування шкоди, завданої неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками, і в досудовому порядку. Тож можна припустити, що якась частина суперечностей між лікарями та пацієнтами, яка стосується порушення договірних зобов'язань, вирішується саме так. Нажаль, окремої статистики кількості позовних проваджень за рік, в яких йдеться про притягнення лікарів до цивільно-правової відповідальності в межах цивільного судочинства, не ведеться, так само як і статистики щодо кількості поданих цивільних позовах у кримінальних провадженнях, які стосуються притягнення до кримінальної відповідальності медичних працівників за спричинену шкоду здоров'ю пацієнта внаслідок невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків, а тому визначити динаміку цього явища на сьогодні неможливо.

Аналіз тих рішень судів I інстанції, в яких йшлося про притягнення лікарів до договірної відповідальності засвідчив, що підставами для виникнення цивільно-правової відповідальності даного виду є:

– ненадання послуг із лікування. Так, у судовій справі № 466/10078/21 позивач аргументував свій позов про стягнення матеріальної шкоди тим, що не зважаючи на те, що він оплатив лікарю-стоматологу встановлення брекетів на верхню та нижню щелепи та подальше лікування зубів за допомогою корекції ними на загальну суму 250 доларів, остання після цього припинила призначати наступні дати для надання необхідних стоматологічних послуг. Потрапити на прийом до неї було неможливим, телефон її був заблокований. Фактично у 2019 р. по закінченню погодженого трирічного строку лікування, не надавши необхідних стоматологічних послуг, лікар-стоматолог відмовилася повертати гроші за послуги, які позивач так і не отримав (Шевченківський районний суд м. Львова, 2022);

– надання медичної послуги неналежної якості та в неповному обсязі, якщо при цьому здоров'ю пацієнту не було завдано шкоди. Наприклад, у судовій справі № 754/8501/21 позивач вказав, що робота з тотальної реконструкції зубів лікарем імплантологом-ортопедом, хірургом, яка передбачала лікування зубів, встановлення керамічних коронок, стоматологічні та супутні послуги, не виконана, а стоматологічні послуги, що були уже надані відповідачем – неналежної якості, тому він просить стягнути матеріальні збитки в розмірі 163 025,00 грн., які були ним оплачені ще у 2018 р. (Деснянський районний суд м. Києва, 2022);

– надання неякісної медичної послуги, що не заподіяло шкоду здоров'ю пацієнта. Так, матеріали судової справи № 201/5579/20 свідчать, що позивач ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до стоматологічної клініки ТОВ «НПЛЮС» про захист прав споживача, стягнення грошових коштів і відшкодування моральної шкоди, що виникли

внаслідок неякісного надання медичних послуг (послуги із протезування). Він не був задоволеним якістю протезів, які за його замовленням виготовляв лікар цієї клініки – ОСОБА_2. Ані їх коригування цим лікарем, ані виготовлення нових протезів не задовольняло позивача своєю якістю (Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська, 2021);

– порушення прав пацієнтів як прав споживача на отримання інформації та на отримання якісних платних послуг. Так, у судовій справі № 183/2509/21 позивач вказував на порушення його права як споживача послуги, яка надається відповідачем, оскільки під час проведення платної медичної комісії з метою отримання дозволу на зберігання мисливської зброї він зіткнувся з рядом незручностей, такими як: відсутність у закладі інформації та стенду для споживачів щодо встановлених тарифів за платні послуги та щодо оскарження незаконних дій виконавців послуг, наявність неактуальної інформації щодо кабінетів та відсутність інформації про час прийому лікарів та про необхідність проходження лікаря-психіатра у виданому позивачеві бланку для проходження медичної комісії, тощо (Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, 2022).

При цьому лише в 1 судовій справі із 5, які стосувались притягнення лікаря виключно до договірної відповідальності, відбулося відшкодування позовних вимог в повному обсязі. Так, аналіз заочного рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 04 травня 2022 р. свідчить, що суд прийняв рішення про відшкодування матеріальної шкоди в розмірі 6587,50 грн. за ненадані лікарем послуги, оскільки позивач ОСОБА_1 довела факт надання відповідачеві грошових коштів на суму 250 доларів США, що еквівалентно 6587,50 грн., за надання необхідних стоматологічних послуг протягом трьох років, які так не отримала протягом 3 років (Шевченківський районний суд м. Львова, 2022). Ще в 1 справі суд задовольнив позовні вимоги частково, тоді як в 3 інших справах – відмовив у задоволенні позовних вимог у повному обсязі.

Що стосується часткового задоволення позовних вимог, то аналіз рішення Дарницького районного суду м. Києва від 06.07.2021 р. свідчить, що суд відмовив у відшкодуванні матеріальних збитків в розмірі 40 тис. грн., оскільки позивач на надав доказів незалежного обстеження зуба, який лікував відповідач та висновку із встановленими недоліками лікування і рекомендаціями щодо їх усунення. Водночас, оскільки сторонами факт неякісного виконання зобов'язання не заперечувався, як і те, що позивач за послуги сплачував своєчасно, що підтверджується доданими до позовної заяви чеками, але в період з 29.12.2020 по 15.06.2021 рр. йому не вдалось отримати послуги належної якості, відповідач обґрунтованого розрахунку кінцевої вартості послуг не надав, дані про кінцевий успішний результат лікування станом на дату розгляду справи відсутні, тому позивач вимушений витратити додатковий час для відновлення права на належну якість послуги з лікування зуба, суд задовольнив стягнення моральної шкоди в розмірі 2 тис. грн. (Дарницький районний суд м. Києва, 2021).

Причинами для відмови у задоволенні позовних вимог у 3 інших справах стало:

– порушення позивачем під час лікування рекомендацій та застережень лікуючого лікаря, що є підставою для застосування судом положень ч. 5 ст. 34 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», відповідно до яких лікар не несе відповідальності за здоров'я особи в разі відмови останньої від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму (Деснянський районний суд м. Києва, 2022);

– недоведеність позивачем за допомогою належних та допустимих доказів факту порушення його прав як споживача на отримання інформації та на отримання якісних платних послуг (Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, 2022).

– ненадання позивачем суду допустимих та належних доказів того, що надані їй послуги були неякісними, а також наявності факту порушення вимог щодо виробництва та техніки встановлення протезу позивачці (Ніжинський міськрайонний суд Чернігівської області, 2021).

Доволі цікавим є аналіз судових рішень в частині притягнення медичних працівників до деліктної (позадогвірної) відповідальності в межах цивільного судочинства. Так, із 12 справ, які стосувалися притягнення медичного працівника до цього виду цивільно-правової відповідальності, в 11 випадках (що становить 91,7 % від загальної кількості таких справ), позивачам було відмовлено у задоволенні позовних вимог, і лише в 1 справі (8,3 %) вже апеляційним судом позовні вимоги відповідача були задоволені частково. Йдеться про справу № 344/3764/21, в якій на рішення Івана-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 05 жовтня 2021 р., згідно з яким позивачу було відмовлено у задоволенні позовних в повному обсязі вимог через те, що в судовому засіданні остання не довела факт надання відповідачем їй неякісних стоматологічних послуг та послуг з протезування, їх вартість, факт оплати, та відповідно не довела причинно-наслідковий зв'язок між діями відповідача та завданою їй шкодою, була подана апеляція. При цьому судом I інстанції було встановлено, що відповідачем при наданні стоматологічних послуг не велась медична документація, але при цьому він зазначив, що позивачка не скористалась правом на укладення письмового договору, або правом на отримання розрахункового документу (який підтверджує факт усного договору), акту виконаних робіт, чи іншого документу який би міг засвідчити факт надання їй неякісної послуги конкретним суб'єктом господарювання. Зазначене зумовило настання для позивачки негативних юридичних наслідків, які унеможливають захист її інтересів в цивільно-правовому порядку (Івано-Франківський міський суд, 2021). Постановою Івано-Франківського апеляційного суду від 11 січня 2022 р. зазначене рішення суду I інстанції було скасовано і ухвалено нове, яким суд частково задовольнив позовні вимоги позивача. Так, апеляційний суд не погодився із доводами, зазначеними судом I інстанції, оскільки на підтвердження своїх позовних вимог ОСОБА_1 послалась на висновок клініко-експертної оцінки, проведеної комісією згідно наказу Департаменту охорони здоров'я Івано-Франківської обласної державної адміністрації № 335 від 18 вересня 2020 р. При цьому у справі був наявний ряд доказів, які свідчили про те, що між позивачем та відповідачем були наявні договірні відносини щодо протезування зубів, а позивачці завдано шкоду саме з вини відповідача (Івано-Франківський апеляційний суд, 2022). Касаційну ж скаргу відповідача Верховний Суд залишив без задоволення, а постанову Івано-Франківського апеляційного суду від 11 січня 2022 р. – без змін (Верховний Суд, 2022).

Причинами відмови у задоволенні позовних вимог, як свідчить аналіз рішень 9 судів I, та 2 постанов судів II інстанції, є те, що позивачам не вдалося довести:

– факт наявності протиправної поведінки лікаря у виді надання некваліфікованої медичної допомоги (в 7 випадках, що становить 63,6 % від загальної кількості таких справ) (Дніпровський районний суд м. Києва, 2022; Дніпровський районний суд м. Києва, 2021; Херсонський апеляційний суд, 2021; Вінницький міський суд Вінницької області, 2021; Луганський апеляційний суд, 2021; Деснянський районний суд м. Києва, 2021а; Дзержинський районний суд м. Харкова, 2021а).

– протиправність діяння лікаря та факт спричинення шкоди його здоров'ю (в 2 випадках, що становить 18,2 %) (Дзержинський районний суд м. Харкова, 2021b; Шевченківський районний суд м. Львова, 2020).

– причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою лікаря та завданою шкодою здоров'ю позивача (решта 2 випадків, що також становить 18,2 %)

(Держинський районний суд м. Харкова, 2021b; Деснянський районний суд м. Києва, 2021b).

Варто звернути увагу на той факт, що досить часто суди приходять до висновку про відсутність протиправної поведінки з боку лікаря там, де пацієнт або не виконує, або виконує, але не в повному обсязі, рекомендації лікаря (Дніпровський районний суд м. Києва, 2022; Херсонський апеляційний суд, 2021; Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська, 2021). Інколи перешкодою для цього є те, що пацієнт не може надати суду жодних доказів, які б підтверджували сам факт лікування у цього лікаря, оскільки відсутні записи про надання відповідних медичних послуг в картці пацієнта, а також будь-які докази того, що пацієнтом були сплачені кошти за надані медичні послуги (тобто розрахунок за надану послугу не підтверджується чеками) (Держинський районний суд м. Харкова, 2021b). Доволі часто доводи позивачів про те, що їм діагностували неякісно надані медичні послуги спростовуються висновками медичних рад закладів охорони здоров'я або клініко-експертних комісій (далі – КЕК) МОЗ України та/або управлінь охорони здоров'я, які відповідно до Порядку контролю якості медичної допомоги, затвердженого наказом МОЗ України від 28 вересня 2012 р. № 752, проводять контроль якості наданої медичної допомоги (Дніпровський районний суд м. Києва, 2021; Мелітопольський міськрайонний суд Запорізької області, 2021). Уваги потребує те, що у випадку проведення внутрішнього контролю якості наданої медичної допомоги суб'єктом її проведення виступатиме медична рада того закладу охорони здоров'я, до якого пацієнт пред'являє позов. Доволі важко уявити ситуацію, коли лікарі чи інші медичні працівники, які працюють в одному закладі, визнають дії своїх же колег протиправними. Справа в тому, що для медичних працівників властива т.зв. «корпоративна етика», проявом якої є «закривання очей» на неправомірну поведінку колег. Професійна діяльність медичних працівників є доволі ризикованою діяльністю, оскільки кожен із них несе ризик настання юридичної відповідальності в разі невиконання чи неналежного виконання свої професійних обов'язків (Zabuha, Mykhailichenko and Morochkovska, 2019). Кожний із лікарів розуміє, що наступного разу він може опинитися на місці того, кого сьогодні обвинувачують у неякісному наданні послуг із лікування, а тому краще не створювати прецедентів визнання такої поведінки порушенням. Саме тому доволі скептично потрібно ставитися і до результатів КЕК, створених МОЗ України або управліннями охорони здоров'я, в яких п. Вочевидь, проведення незалежного оцінювання якості медичної допомоги, як і низки інших експертиз, потребує створення окремого органу, який має підпорядковуватися Міністерству юстиції України.

Особливих знань у галузі медицини потребує і встановлення факту протиправної поведінки з боку лікаря, як і наявність причинно-наслідкового зв'язку між такою поведінкою, а також шкоди здоров'ю пацієнта. Саме тому позивачам для обґрунтування своєї позиції потрібно в суді клопотати про призначення експертизи для з'ясування обставин, що мають значення для справи. Таке право надається відповідно до положень ст. 105 ЦПК. Разом із тим, позивачі доволі нечасто користуються цим правом через власну необізнаність, якщо самостійно представляють власні інтереси в суді, або через низький рівень знань адвокатів, послугами яких вони користуються під час ведення таких справ. Доволі позитивно на захист порушених немайнових прав у суді як в межах цивільного, так і кримінального судочинства, вплинула б поява в чинному ЦК України окремої глави, в якій би було передбачені окремі положення, що регулюють договір надання медичних послуг. Доречі, його створення передбачено в Проекті нового ЦК України. Це дозволить більш чітко розуміти пацієнтам свої права та вимагати від

медичних працівників виконання відповідних професійних обов'язків (наприклад, вести належним чином медичну документацію, брати поінформовану згоду з пацієнтів тощо).

Висновки. Таким чином, підсумувавши вищевикладене можна прийти до таких висновків:

1. Притягнути на практиці медичних працівників до цивільно-правової відповідальності в межах цивільного судочинства доволі важко, про що свідчить аналіз відповідної судової практики. Так, із 17 справ, опублікованих у ЄДРСР в період із 01 січня 2021 по 25 грудня 2022 рр., в яких йшлося про притягнення лікарів або інших медпрацівників до цивільно-правової відповідальності, лише в 1-ній суд повністю задовольнив позовні вимоги позивача, ще в 2-х - частково, тоді як в решті 15 справах суд відмовив позивачу у задоволенні позовних вимог у повному обсязі.

2. Така незначна кількість задоволених позовних вимог позивачів (пацієнтів) обумовлена тим, що в межах цивільного судочинства доведення переважної більшості обставин справи покладається саме на позивача. Оскільки ця інформація потребує наявності спеціальних знань у сфері медицини, то самому позивачу потрібно ініціювати проведення контролю якості наданої медичної допомоги та клопотати про проведення відповідної експертизи, що створює значні труднощі на практиці.

3. Для належного захисту прав пацієнта на практиці в порядку цивільного судочинства доцільним видається: а) доповнити чинний ЦК України положеннями, які б регулювали договір надання медичних послуг; б) створити в системі державних органів окремих орган, який має підпорядковуватися Міністерству юстиції України, який би проводив контроль якості наданої медичної допомоги.

Бібліографічний список

- Верховний Суд, 2014. Постанова Судової палати у господарських справах України від 19 серпня 2014 р. у судовій справі № 3-51гс14. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/40289253>>(Дата звернення 20.12.2022).
- Верховний Суд, 2022. Постанова у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 листопада 2022 р. у судовій справі № 344/3764/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107878096>>(Дата звернення: 20.12.2022).
- Вінницький міський суд Вінницької області, 2021. Рішення від 17 листопада 2021 р., у справі № 127/15353/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101458628>>(Дата звернення: 20.12.2022).
- Дарницький районний суд м. Києва, 2021. Рішення від 06.07.2021 у справі № 753/11232/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98099451>>(Дата звернення: 20.12.2022).
- Деснянський районний суд м. Києва, 2021а. Рішення від 28 жовтня 2021 р. у справі № 754/14606/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101128947>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Деснянський районний суд м. Києва, 2021б. Рішення від 16.11.2021 р. у справі № 754/12261/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101482662>>(Дата звернення 20.12.2022).
- Деснянський районний суд м. Києва, 2022. Рішення від 11 листопада 2022 р. у справі № 754/8501/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107894559>> (Дата звернення 20.12.2022).

- Дзержинський районний суд м. Харкова, 2021а. Рішення від 07 жовтня 2021 р. у справі № 638/349/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100184275>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Дзержинський районний суд м. Харкова, 2021б. Рішення від 08 листопада 2021 р. у справі № 638/14641/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101144237>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Дніпровський районний суд м. Києва, 2021. Рішення від 11 червня 2021 р. у справі № 755/4291/2111. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97609788>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Дніпровський районний суд м. Києва, 2022. Рішення від 18 січня 2022 р., у справі № 755/7585/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102843972>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська, 2021. Рішення від 01 листопада 2021 у справі № 201/5579/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100776541>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Івано-Франківський апеляційний суд, 2022. Постанова від 11 січня 2022 р. у судовій справі № 344/3764/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102616292>>. (Дата звернення: 20.12.2022).
- Івано-Франківський міський суд, 2021. Рішення від 05 жовтня 2021 р. у справі № 344/3764/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100211355>>(Дата звернення: 20.12.2022).
- Луганський апеляційний суд, 2021. Постанова від 09 вересня 2021 р. у судовій справі № 428/8040/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99541388>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Мелітопольський міськрайонний суд Запорізької області, 2021. Рішення від 07 жовтня 2021 р. у справі № 937/6500/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100297454>>(Дата звернення: 20.12.2022).
- Міністерство юстиції України, 2011. Відповідальність медичних працівників: Лист від 20.06.2011. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0040323-11>>(Дата звернення: 22.12.2022).
- Ніжинський міськрайонний суд Чернігівської області, 2021. Рішення від 19 жовтня 2021 р. у справі № 740/4804/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100520516>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, 2022. Рішення від 07 червня 2022 р. у справі № 183/2509/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/1046628680>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Сенюта, І. Я., 2018. *Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичної допомоги: методичні рекомендації для адвокатів*. Х.: Фактор.
- Херсонський апеляційний суд, 2021. Постанова від 19 жовтня 2021 р. у судовій справі № 664/3104/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99347817>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Шевченківський районний суд м. Львова, 2020. Рішення від 19 жовтня 2020 р. у справі № 466/5970/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98599187>> (Дата звернення: 20.12.2022).
- Шевченківський районний суд м. Львова, 2022. Заочне рішення у судовій справі від 04 травня 2022 р. № 466/10078/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн]

Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104202765>>. (Дата звернення 20.12.2022).

Zabuha, Yu., Mykhailichenko, T. and Morochkovska, O., 2019. Overview and analysis of occupational risks in healthcare of Eastern Europe countries. *Wiadomości Lekarskie*, LXXII(12), pp. 2510–2517.

References

- Ministerstvo yustytzii Ukrainy, 2011. Vidpovidalnist medychnykh pratsivnykiv: Lyst vid 20.06.2011 [Responsibility of medical workers: Letter dated 06.20.2011]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. [onlain] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0040323-11>> (Accessed 22.12.2022) (in Ukrainian).
- Shevchenkivskiy raionnyi sud m. Lvova, 2022. Zaochne rishennia u sudovii spravi vid 04 travnia 2022 r. № 466/10078/21 [Absentee decision in the court case dated May 4, 2022.]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104202765>>. (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Verkhovnyi Sud, 2022. Postanova u skladi kolehii suddiv Tretoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu vid 30 lystopada 2022 r. u sudovii spravi № 344/3764/21 [Resolution of the panel of judges of the Third Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation dated November 30, 2022 in court case No. 344/3764/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107878096>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Ivano-Frankivskiy apeliatsiynyi sud, 2022. Postanova vid 11 sichnia 2022 r. u sudovii spravi № 344/3764/21 [Resolution of January 11, 2022 in court case No. 344/3764/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102616292>>. (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Luhanskyi apeliatsiynyi sud, 2021. Postanova vid 09 veresnia 2021 r. u sudovii spravi № 428/8040/19 [Resolution dated September 9, 2021 in court case No. 428/8040/19]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99541388>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Verkhovnyi Sud, 2014. Postanova Sudovoi palaty u hospodarskykh spravakh Ukrainy vid 19 serpnia 2014 r. u sudovii spravi № 3-51hs14 [Resolution of the Judicial Chamber in Economic Affairs of Ukraine dated August 19, 2014 in court case No. 3-51gs14]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/40289253>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Khersonskiy apeliatsiynyi sud, 2021. Postanova vid 19 zhovtnia 2021 r. u sudovii spravi № 664/3104/19 [Resolution dated October 19, 2021 in court case No. 664/3104/19]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99347817>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Vinnitskyi miskiy sud Vinnytskoi oblasti, 2021. Rishennia vid 17 lystopada 2021 r., u spravi № 127/15353/17 [Decision of November 17, 2021, in case No. 127/15353/17]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101458628>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Darnytskyi raionnyi sud m. Kyieva, 2021. Rishennia vid 06.07.2021 u spravi № 753/11232/21 [Decision dated 06.07.2021 in case No. 753/11232/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98099451>> (Accessed: 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Desnianskyi raionnyi sud m. Kyieva, 2022. Rishennia vid 11 lystopada 2022 r. u spravi № 754/8501/21 [Decision of November 11, 2022 in case No. 754/8501/21]. *Yedynyi*

- derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107894559>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Desnianskyi raionnyi sud m. Kyieva, 2021. Rishennia vid 16.11.2021 r. u spravi № 754/12261/21 [Decision dated November 16, 2021 in case No. 754/12261/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101482662>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Desnianskyi raionnyi sud m. Kyieva, 2021. Rishennia vid 28 zhovtnia 2021 r. u spravi № 754/14606/20 [Decision of October 28, 2021 in case No. 754/14606/20]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101128947>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Dzerzhynskyi raionnyi sud m. Kharkova, 2021. Rishennia vid 07 zhovtnia 2021 r. u spravi № 638/349/21 [Decision dated October 7, 2021 in case No. 638/349/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100184275>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Dzerzhynskyi raionnyi sud m. Kharkova, 2021. Rishennia vid 08 lystopada 2021 r. u spravi № 638/14641/20 [Decision of November 8, 2021 in case No. 638/14641/20]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101144237>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Dniprovskyi raionnyi sud m. Kyieva, 2021. Rishennia vid 11 chervnia 2021 r. u spravi № 755/4291/2111 [Decision of June 11, 2021 in case No. 755/4291/2111]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97609788>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Dniprovskyi raionnyi sud m. Kyieva, 2022. Rishennia vid 18 sichnia 2022 r., u spravi № 755/7585/21 [Decision of January 18, 2022, in case No. 755/7585/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102843972>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Zhovtnevyi raionnyi sud m. Dnipropetrovsk, 2021. Rishennia vid 01 lystopada 2021 u spravi № 201/5579/20 [Decision dated November 1, 2021 in case No. 201/5579/20]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100776541>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Ivano-Frankivskyi miskyi sud, 2021. Rishennia vid 05 zhovtnia 2021 r. u spravi № 344/3764/21 [Decision dated October 5, 2021 in case No. 344/3764/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100211355>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Melitopolskyi miskraionnyi sud Zaporizkoi oblasti, 2021. Rishennia vid 07 zhovtnia 2021 r. u spravi № 937/6500/20 [Decision dated October 7, 2021 in case No. 937/6500/20]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100297454>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Nizhynskyi miskraionnyi sud Chernihivskoi oblasti, 2021. Rishennia vid 19 zhovtnia 2021 r. u spravi № 740/4804/21 [Decision dated October 19, 2021 in case No. 740/4804/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100520516>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Novomoskovskyi miskraionnyi sud Dnipropetrovskoi oblasti, 2022. Rishennia vid 07 chervnia 2022 r. u spravi № 183/2509/21 [Decision of June 7, 2022 in case No. 183/2509/21]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [onlain] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/1046628680>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
- Shevchenkivskyi raionnyi sud m. Lviv, 2020. Rishennia vid 19 zhovtnia 2020 r. u spravi № 466/5970/19 [Decision of October 19, 2020 in case No. 466/5970/19]. *Yedynyi*

- derzhavnyi reiestr sudovykh rishen.* [online] Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98599187>> (Accessed 20.12.2022) (in Ukrainian).
Seniuta, I. Ya., 2018. Tsyvilno-pravova vidpovidalnist u sferi nadannia medychnoi dopomohy: metodychni rekomendatsii dlia advokativ. Kh.: Faktor.
Zabuha, Yu., Mykhailichenko, T. and Morochkovska, O., 2019. Overview and analysis of occupational risks in healthcare of Eastern Europe countries. *Wiadomości Lekarskie*, tom LXXII, 12, pp. 2510–2517. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 24.12.2022

Zabuha Yu.

PROBLEMATIC ISSUES OF CIVIL LIABILITY OF MEDICAL WORKERS IN UKRAINE

The article is devoted to the coverage of one of the most pressing problems of civil law, which is bringing to civil liability of medical workers in cases where they are obliged to compensate for material and moral damage caused to patients by non-performance or improper performance of their professional duties. The article analyzes the types of civil liability and briefly describes the peculiarities of bringing medical workers to them. The cases of lawsuits considered in civil proceedings, in which the defendant was a medical institution or a medical worker, published in the Unified State Register of Court Decisions for the period from January 01, 2021 to December 25, 2022, were studied.

It is proved that in practice it is almost impossible for a patient to bring a healthcare professional to civil liability in civil proceedings. Thus, out of 17 cases published in the USRCD during the period from January 01, 2021 to December 25, 2022, which dealt with bringing doctors or other healthcare workers to civil liability, only in 1 case the court fully satisfied the plaintiff's claims, in 2 more - partially, while in the remaining 15 cases the court dismissed the plaintiff's claims in full. Such a small number of satisfied claims of plaintiffs (patients) is due to the fact that in civil proceedings the proof of the vast majority of the circumstances of the case is entrusted to the plaintiff. Since this information requires special knowledge in the field of medicine, the plaintiff himself needs to initiate the quality control of the provided medical care and request the relevant expertise, which creates significant difficulties in practice.

The analysis of court decisions made it possible to identify the grounds for contractual civil liability for a medical institution or a doctor, as well as cases in which the court satisfied the plaintiff's claims or refused to do so. The cases of bringing a medical professional to tort liability were also considered and the reasons for the fact that in practice it is quite difficult for plaintiffs to prove the tort in the conduct of a medical professional were identified.

It is substantiated that for proper protection of the patient's rights in practice in civil proceedings it is advisable: a) to supplement the current Civil Code of Ukraine with provisions that would regulate the contract for the provision of medical services; b) to create a separate body in the system of state bodies, which should be subordinate to the Ministry of Justice of Ukraine, which would control the quality of medical care in cases of harm to the patient's health.

Keywords: *right to health care, civil liability, medical workers, patients' rights, contractual liability of medical workers, tort liability of medical workers.*